

Justyna Łukomska-Szarek

Politechnika Częstochowska

SAMODZIELNOŚĆ FINANSOWA SAMORZĄDÓW LOKALNYCH

Streszczenie: Samorząd terytorialny jako podmiot w strukturze organizacyjnej państwa ma *samodzielność finansową*. Samodzielność finansowa niezależnie od postaci, w jakiej występuje, musi się charakteryzować swobodą podejmowania decyzji finansowych odniesionych zarówno do pozyskiwania dochodów, jak i przeznaczenia ich na różne rodzaje wydatków. Pomiar samodzielności związany jest z określonym stopniem swobody rozdysponowania dochodów i wydatków przeznaczonych na dane cele. W artykule podjęto rozważania na temat samodzielności finansowej samorządów lokalnych w Polsce. Przedmiotem dociekań naukowych jest przedstawienie podstawowych pojęć z tego zakresu oraz ocena stopnia samodzielności finansowej samorządów lokalnych w latach 2006-2009.

Słowa kluczowe: samorzady lokalne, gospodarka finansowa, samodzielność finansowa.

1. Wstęp

Efektom procesów decentralizacji jest zapewnienie samorządom terytorialnym osobowości prawnej, powierzenie im majątku komunalnego oraz zagwarantowanie obligatoryjnych źródeł dochodów publicznych. Wiąże się to z wyposażeniem organów szczebla samorządowego w określoną samodzielność przy równoczesnym ograniczeniu dopuszczalności ingerowania w nią przez organy szczebla wyższego [Guziejewska 2002, s. 154]. Samodzielność jednostek samorządu i jej ochronę prawną deklaruje zarówno Konstytucja RP, jak i podstawowe ustawy ustrojowe. Samorząd terytorialny, będąc samodzielnym podmiotem praw i obowiązków, może bowiem samodzielnie zarządzać majątkiem, zaciągać ważne zobowiązania, występować na prawach strony przed sądem. Samodzielność traktowana jest jako synonim niezależności lub niezawisłości [Kosek-Wojnar 2006, s. 75]. Przy czym należy podkreślić, iż samodzielność samorządowych jednostek organizacyjnych polega także na tym, że podmioty te nie są hierarchicznie podporządkowane władzy centralnej, lecz w ramach obowiązującego porządku prawnego zobowiązane są do przestrzegania praw i w tym zakresie podlegają nadzorowi organów centralnych. Oczywiście nie należy utożsamiać ich samodzielności z autonomią rozumianą jako całkowita niezależność od organów centralnych, bowiem samorzady terytorialne są integralną częścią struk-

tur organizacyjnych państwa [Zawora 2008, s. 14]. Samodzielność samorządu polega na dokładnym określeniu, kiedy i w jakich formach organy państwa mogą ingerować w sferę zastrzeżoną dla samodzielnego działania organów samorządu terytorialnego [Tarno 2000, s. 54]. Opiera się ona nie tyle na swobodzie działania w sprawach, które nie są wyłączone z ich kompetencji lub nie wchodzą w zakres kompetencji innych organów władzy, ile na posiadaniu własnych, wystarczających zasobów finansowych, którymi te jednostki mogą swobodnie dysponować w ramach wykonywania swych uprawnień [Sakowicz 2007, s. 33]. W związku z powyższym w niniejszym opracowaniu podjęto próbę analizy i oceny stopnia samodzielności finansowej samorządów lokalnych. Przedmiotem dociekań naukowych są zarówno rozważania teoretyczne w zakresie samodzielności finansowej, jak i własne badania empiryczne dotyczące samorządów gminnych województwa dolnośląskiego. Okres badawczy obejmuje lata 2006-2009.

2. Zakres i rodzaje samodzielności finansowej

Samodzielność znajduje wyraz w nadaniu samorządom terytorialnym odrębnej struktury organizacyjnej, powierzeniu wyłączności w realizowaniu zadań własnych, nadaniu osobowości prawnej, przydzieleniu mienia komunalnego, ograniczeniu interwencji władzy rządowej wobec tych podmiotów tylko do środków nadzorczych oraz zabezpieczeniu sądowej ochrony praw i interesów [Stępień 2006, s. 30]. Samodzielność samorządu terytorialnego występuje w różnym ujęciu, a mianowicie [Filipiak-Dylewska 2002, s. 30; Filipiak 2009 s. 41]:

- *prawnym*, mówiącym o przypisaniu jednostce osobowości prawnej wynikającej z porządku prawnego, dającej upoważnienie do niezależności i dbania o własne sprawy,
- *gospodarczym*, związanym z realizacją zadań i prowadzeniem działalności gospodarczej,
- *politycznym*, związanym z prawem do wyboru kierunku działania zgodnego z ideą polityczną określonej partii lub organizacji, realizacją swobód i praw obywatelskich oraz związanym z prawem wyborczym,
- *organizacyjnym*, związanym z prawem tworzenia własnych organów, jednostek organizacyjnych i do obsadzania stanowisk,
- *finansowym* – związanym z prawem do decydowania o strukturze i wysokości dochodów oraz rodzajach i rozmiarach wydatków.

W niniejszym opracowaniu przede wszystkim podjęto rozważania w zakresie samodzielności finansowej, która daje samorządom lokalnym prawo do samodzielnego prowadzenia gospodarki finansowej i realizacji istotnych dla wspólnoty zadań publicznych.

Samorząd terytorialny jako podmiot w strukturze organizacyjnej państwa ma *samodzielność finansową*, dzięki której ma prawo do samodzielnego stanowienia budżetu będącego podstawą jego gospodarki finansowej. Samodzielność ta polega

na uzyskaniu przez organy jednostki samorządu terytorialnego prawa do decydowania o strukturze i wysokości dochodów oraz rodzajach i rozmiarach wydatkowania posiadanych zasobów finansowych. Samodzielność finansowa uzależniona jest jednak od zakresu decentralizacji finansów publicznych. Odnosi się do tworzenia i kształtowania podstaw prawnych gospodarki finansowej podsektora samorządowego oraz do tworzenia samodzielnej polityki finansowej. Ujmowana jest bowiem jako wyrażone przez ustawodawcę uprawnienie do posiadania wystarczających środków do realizacji zadań, wśród których dominować powinny dochody własne [Zawora 2008, s. 21]. Samodzielność jest też definiowana jako konieczny i pożądany warunek samorządności [Sakowicz 2007, s. 181] i może być rozpatrywana w dwóch ujęciach [Kornberger-Sokołowska 2001, s. 50]:

- *szerokim*, w którym oznacza prawnie zagwarantowaną możliwość samodzielnego decydowania o przeznaczeniu posiadanych środków, niezależnie od tego, czy są to dochody własne, środki transferowe z budżetu państwa czy zwrotne źródła finansowania,
- *wąskim*, w którym odnosi się do tych publicznych środków finansowych, które samorządy mogą pozyskać we własnym zakresie i które podlegają instrumentalizacji w ramach własnej polityki finansowej samorządu terytorialnego.

Według J. Zawory, drugie ujęcie rozpatrywania samodzielności finansowej, choć ściśle powiązane z pojęciem *samofinansowania*, oznaczającego gospodarkę finansową opartą na własnych dochodach, które mogą być uzyskane z różnych źródeł, nie powinno być z nim utożsamiane. Samodzielność finansowa jest bowiem pojęciem bardziej złożonym, niekoniecznie oznacza wymóg tworzenia własnych dochodów, ale swobodę dysponowania środkami, które mogą pochodzić także z budżetu państwa [Zawora 2008, s. 22]. Podkreślają to także B. Kołaczkowski i M. Ratajczak, wskazując, że samodzielność finansowa nie oznacza ani autonomii finansowej, ani samofinansowania, nie ma też charakteru bezwzględnego, doznaje bowiem wielu ograniczeń dotyczących procedury planowania i dysponowania środkami pieniężnymi, władztwa podatkowego, zarządzania długiem publicznym czy finansowania deficytu budżetowego itp. [Kołaczkowski, Ratajczak 2010, s. 20]. E. Kornberger-Sokołowska wskazuje także, iż ograniczeniem samodzielności finansowej są m.in. dotacje celowe przekazywane na ściśle określony cel. Im większy ich udział w ogólnej strukturze dochodów budżetowych, tym mniejszy zakres samodzielności w gospodarowaniu środkami pieniężnymi [Kornberger-Sokołowska 2010, s. 23].

Rozpatrując pojęcie samodzielności finansowej, należy uwzględnić jej podział na dochodową i wydatkową. *Samodzielność dochodowa* oznacza samodzielność w gospodarowaniu dochodami nawet wtedy, gdy pochodzą one z budżetu państwa, możliwość zwiększania dochodów własnych, sięgania po środki zwrotne, zarządzania mieniem samorządowym. W przypadku niewystarczających środków finansowych zgodnie z wymogami gospodarki budżetowej władze danej jednostki samorządu terytorialnego mogą zwrócić się o pomoc na rynek kapitałowy jako źródło zewnętrznego finansowania środków zwrotnych przez zaciągnięcie pożyczek i kre-

dytów lub emisję obligacji, papierów wartościowych [Dziurbejko 2006, s. 29]. Samodzielność dochodowa wymaga jednak zagwarantowania możliwości zwiększania danych dochodów z różnych źródeł na [Borodo 2004, s. 41]:

- pokrycie występującego w ciągu roku przejściowego deficytu budżetowego,
- finansowanie planowanego deficytu budżetu jednostki organizacyjnej,
- spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań z tytułu emisji papierów wartościowych i zaciągniętych kredytów i pożyczek.

Samodzielność dochodowa oznacza zatem samodzielność organów jednostki w stanowieniu źródeł dochodów budżetowych, natomiast *samodzielność wydatkowa* związana jest ze swobodą rozdysponowania dochodów, czyli faktycznym dokonywaniem wydatków na cele związane z wykonywaniem zadania. Samodzielność wydatkowa wiąże się z samodzielnością decyzyjną. L. Patrzalek wskazuje, że samodzielność ta jest utożsamiana ze swobodą, jaką mają organy samorządowe podczas decydowania o kierunkach i rodzajach wydatków budżetowych [Patrzalek 2010, s. 77].

3. Kwantyfikacja samodzielności gmin województwa dolnośląskiego na tle samodzielności finansowej samorządów lokalnych w Polsce w latach 2006-2009

Wielu autorów podkreśla, że dobór mierników służących do oceny stopnia samodzielności finansowej jednostek samorządu terytorialnego jest trudny. Najczęściej stosuje się osiem wskaźników [Kosek-Wojnar, Surówka 2007, s. 88-89; Jastrzębska 2009, s. 14; 2005, s. 158-159; Zawora 2008, s. 37-38]:

- 1) udział wydatków budżetowych samorządów terytorialnych w relacji do PKB – x_1 ,
- 2) udział wydatków samorządowych w wydatkach publicznych – x_2 ,
- 3) udział dochodów własnych w dochodach ogółem danej jednostki samorządu terytorialnego (ewentualnie w wydatkach) – x_3 ,
- 4) udział dochodów własnych i subwencji ogólnej pomniejszonej o część oświatową w dochodach ogółem (lub wydatkach ogółem) – x_4 ,
- 5) udział dochodów podatkowych w relacji do dochodów budżetowych ogółem – x_5 ,
- 6) udział dochodów z podatków i opłat w dochodach budżetowych ogółem (ewentualnie w wydatkach) – x_6 ,
- 7) udział dochodów z majątku w relacji do dochodów budżetowych ogółem – x_7 ,
- 8) udział wydatków inwestycyjnych w relacji do wydatków ogółem – x_8 .

Należy także zauważyć, co podkreśla M. Jastrzębska, że na bazie powyższych wskaźników można zaproponować pięć wariantów pomiaru samodzielności finansowej – przy czym warianty 1) i 2) stanowią ujęcie szersze, a 3), 4) i 5) ujęcie węższe, informują bowiem o stopniu samodzielności finansowej odnoszącej się bezpośrednio

nio do kondycji finansowej samorządów terytorialnych [Jastrzębska 2009, s. 14], takich jak:

- 1) jako średnia geometryczna wskaźników od 1) do 8),
- 2) jako średnia geometryczna powyższych wskaźników z pominięciem wskaźnika 3),
- 3) jako średnia geometryczna wskaźników od 3) do 8),
- 4) jako średnia geometryczna wskaźników od 4) do 8)
- 5) lub jako średnia geometryczna wskaźników 4), 5), 6) i 8).

Średnia geometryczna jest pierwiastkiem n -tego stopnia z iloczynu n wartości zmiennej i znajduje zastosowanie w badaniu średniego tempa zmian danego zjawiska. Można ją obliczyć na podstawie formuły: $\bar{x}_g = \sqrt[n]{x_1 \times x_2 \dots x_n} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n x_i}$, co po przekształceniu daje postać: $\bar{x}_g = \sqrt[n]{x_1 \times x_2 \dots x_n}$.

Aby określić stopień samodzielności finansowej samorządów lokalnych, w pierwszej kolejności sporządzono tab. 1, obejmującą zestawienie podstawowych danych służących do obliczenia 8 wskaźników (zmiennych). W drugiej kolejności określono zmienne od x_1 do x_8 , a następnie obliczono na ich podstawie średnią geometryczną dla samorządów lokalnych w Polsce oraz w województwie dolnośląskim.

Tabela 1. Dane służące do obliczenia wskaźników i średniej geometrycznej samorządów lokalnych w latach 2006-2009 (w mld zł)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009
1	2	3	4	5
PKB	1060	1175,3	1271,7	1344,0
Wydatki publiczne	442,6	483,2	534,0	590,8
Wydatki gmin ogółem	53,18	56,07	62,89	70,00
Wydatki gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	4,58	4,84	5,45	5,89
– miejskich	1,76	1,81	2,02	2,19
– miejsko-wiejskich	1,62	1,72	1,96	2,14
– wiejskich	1,20	1,32	1,47	1,57
Dochody gmin ogółem	51,72	57,00	62,32	64,88
Dochody gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	4,45	5,01	5,29	5,41
– miejskich	1,68	1,92	1,99	1,99
– miejsko-wiejskich	1,61	1,75	1,89	1,94
– wiejskich	1,16	1,34	1,41	1,47
Dochody własne gmin ogółem	24,51	28,22	30,69	30,02
Dochody własne gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	2,63	3,10	3,22	3,15
– miejskich	1,09	1,32	1,35	1,30
– miejsko-wiejskich	0,93	1,03	1,12	1,09
– wiejskich	0,61	0,75	0,76	0,76

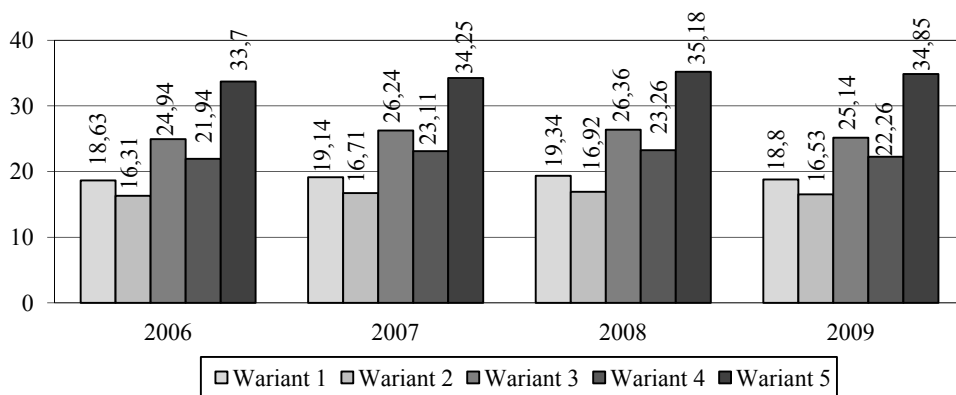
Tabela 1, cd.

1	2	3	4	5
Subwencja ogólna pomniejszona o część oświatową dla gmin ogółem	4,30	4,63	5,41	6,43
Subwencja ogólna pomniejszona o część oświatową dla gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	0,21	0,23	0,27	0,32
– miejskich	0,05	0,05	0,06	0,07
– miejsko-wiejskich	0,09	0,10	0,11	0,14
– wiejskich	0,07	0,08	0,10	0,11
Dochody podatkowe gmin ogółem	17,24	20,17	22,36	21,85
Dochody podatkowe gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	1,73	2,02	2,23	2,18
- miejskich	0,68	0,81	0,89	0,85
- miejsko-wiejskich	0,64	0,72	0,79	0,77
-wiejskich	0,41	0,49	0,55	0,56
Dochody z podatków i opłat* gmin ogółem	17,88	20,80	23,02	22,45
Dochody z podatków i opłat gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	1,94	2,25	2,46	2,41
– miejskich	0,75	0,88	0,97	0,93
– miejsko-wiejskich	0,73	0,81	0,89	0,86
– wiejskich	0,46	0,56	0,61	0,61
Dochody majątkowe gmin ogółem	2,04	2,73	2,77	2,40
Dochody majątkowe gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	0,47	0,60	0,49	0,48
– miejskich	0,20	0,27	0,19	0,17
– miejsko-wiejskich	0,16	0,18	0,17	0,18
– wiejskich	0,11	0,16	0,13	0,12
Wydatki inwestycyjne gmin ogółem	10,69	10,36	12,55	15,78
Wydatki inwestycyjne gmin województwa dolnośląskiego ogółem:	0,94	0,91	1,09	1,20
– miejskich	0,35	0,30	0,35	0,38
– miejsko-wiejskich	0,32	0,30	0,39	0,46
– wiejskich	0,27	0,31	0,36	0,36

* Uwzględniono największe wpływy z opłat (skarbowej, eksploatacyjnej, targowej).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Finansów oraz RIO we Wrocławiu.

Samorządy gminne we wszystkich badanych wariantach wykazywały wzrost samodzielności finansowej w latach 2006-2008 (rys. 1), przy czym najmniejsze wartości odnotowano w przypadku wariantu 2 (16,31-16,92%), a największe dla wariantu 5 (33,7-35,18%). Wynikało to przede wszystkim ze wzrostu dochodów własnych, w relacji do dochodów ogółem oscylowały one w granicy ponad 46-49%. Z uwzględ-

Rys. 1. Stopień samodzielności finansowej gmin ogółem w latach 2006-2009 (%)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych tab. 1.

nieniem w nich także udziału subwencji pomniejszonej o część oświatową granica ta wynosiła 55,7-57,9%. Dość niski udział w dochodach ogółem stanowiły natomiast dochody majątkowe, kształtował się on bowiem w ciągu badanych lat w przedziale 3,7-4,7%. W latach 2007-2009 wzrastał udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem, przy czym największą wartość miernika odnotowano w roku 2009 – 22,54%. Podejmowaną działalność inwestycyjną finansowano wówczas dodatkowo ze zwrotnych źródeł zasilania finansowego oraz ze środków unijnych, bowiem dochody własne i majątkowe w relacji do dochodów ogółem wykazywały stopniowy trend spadku (ich dynamika uległa spowolnieniu).

Przy określeniu stopnia samodzielności finansowej samorządów lokalnych województwa dolnośląskiego wybrano ujęcie węższe, oceniając trzy warianty. Dokonując analizy danych przedstawionych w tab. 2, można stwierdzić, że samorzady lokalne ogółem w zależności od wariantu wykazywały różne poziomy samodzielności finansowej i tak w przypadku wariantu 3 samorzady gminne ogółem w latach 2006-2007 generowały wzrost badanej miary z 33,32 do 34,48%, a od 2008 r. coroczny spadek, odpowiednio do 33,67% w 2008 r. oraz do 32,63% w roku 2009. Analizując poszczególne rodzaje gmin, można także wnioskować, że podobną tendencję odnotowały gminy miejskie i wiejskie, natomiast miejsko-wiejskie tylko w roku 2009 wykazywały spadek poziomu samodzielności finansowej do 32,83%. Po drugie, największą samodzielność w badanym okresie miały gminy miejskie.

Dla wariantu 4, w którym pomijamy w obliczaniu średniej geometrycznej wskaźnik x_3 (udział dochodów własnych w dochodach ogółem), stopień samodzielności finansowej oscylował na poziomie 29,07-30,67. Taki poziom samodzielności finansowej wynikał w głównej mierze z niewielkich zmian w kształtowaniu się wartości poszczególnych wskaźników (amplituda wahań nie przekraczała 2%), choć należy zaznaczyć, że wskaźniki te charakteryzowały się różnym tempem zarówno wzrostu, jak i spadku.

Tabela 2. Stopień samodzielności finansowej poszczególnych rodzajów gmin w województwie dolnośląskim w latach 2006-2009 (%)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009
Wariant 3 dla gmin województwa dolnośląskiego:				
– ogółem	33,32	34,48	33,67	32,63
– miejskich	34,94	35,96	34,61	33,29
– miejsko-wiejskich	33,00	33,05	33,29	32,83
– wiejskich	31,24	33,67	32,48	31,22
Wariant 4 dla gmin województwa dolnośląskiego:				
– ogółem	29,72	30,67	29,90	29,07
– miejskich	30,90	31,60	30,25	29,11
– miejsko-wiejskich	29,50	29,42	29,68	29,47
– wiejskich	28,16	30,41	29,39	28,27
Wariant 5 dla gmin województwa dolnośląskiego:				
– ogółem	38,50	38,79	40,16	39,13
– miejskich	39,32	38,82	40,46	39,32
– miejsko-wiejskich	38,82	38,37	39,90	39,24
– wiejskich	36,71	38,66	39,55	38,35

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych tab. 1.

W przypadku ostatniego wariantu otrzymano największe wartości i tylko w 2009 r. odnotowano obniżenie poziomu samodzielności finansowej gmin województwa dolnośląskiego (nieprzekraczające jednak 1 punktu procentowego), na co główny wpływ miał spadek generowanych dochodów własnych wszystkich typów jednostek samorządu terytorialnego. Nie bez znaczenia dla osiągniętych wyników finansowych była sytuacja makroekonomiczna kraju, niski wzrost PKB, wzrost bezrobocia, a także mniej korzystne wyniki finansowe podmiotów gospodarczych, co wiązało się po części z kryzysem finansowym z roku 2008 i spowolnieniem gospodarczym kraju.

4. Wnioski

Ocena stopnia samodzielności finansowej poszczególnych typów samorządów lokalnych województwa dolnośląskiego w latach 2006-2009 wskazuje, iż największą samodzielnością finansową charakteryzowały się gminy miejskie, a najniższą gminy wiejskie. Należy także pokreślić, że gminy badanego województwa odnotowały większy poziom samodzielności finansowej niż gminy w Polsce (średnio o ok. 7-8%). Spowolnienie gospodarcze wywołane kryzysem finansowym wpłynęło

na obniżenie stopnia samodzielności finansowej w 2009 r., jednak w przypadku wariantów 3 i 4 gminy miejskie i wiejskie już w 2008 r. wykazywały tendencję malejącą badanej miary. W ciągu badanych lat w przypadku wariantu 5 (pomijając relację dochodów własnych w dochodach ogółem oraz dochodów majątkowych w dochodach ogółem) tylko gminy miejskie odnotowały stopień samodzielności finansowej powyżej 40%. Pozostałe podmioty oscylowały w granicach 29-39% w zależności od przyjętego wariantu kwantyfikacji samodzielności finansowej.

Literatura

- Borodo A., *Samorząd terytorialny. System prawno-finansowy*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004.
- Dziurbejko T., *Planowanie rozwoju gminy jako pozyskiwanie funduszy pomocniczych z UE*, Difin, Warszawa 2006.
- Filipiak B. (red.), *Metodyka kompleksowej oceny gospodarki finansowej jednostki samorządu terytorialnego*, Difin, Warszawa 2009.
- Filipiak-Dylewska B., *Procedury budowy strategii finansowania zadań własnych gminy*, WNUS, Szczecin 2002.
- Guziejewska B., *Znaczenie i mierniki autonomii finansów lokalnych*, [w:] *Problemy finansowe w działalności samorządu terytorialnego*, red. S. Dolata, Uniwersytet Opolski, Opole 2002.
- Jastrzębska M., *Polityka budżetowa jednostek samorządu terytorialnego*, ODDiK, Gdańsk 2005.
- Jastrzębska M., *Sytuacja finansowa jednostek samorządu terytorialnego przed akcesją i po akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej*, „Finanse Komunalne” 2009, nr 12.
- Kończakowski B., Ratajczak M., *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010.
- Kornberger-Sokołowska E., *Decentralizacja finansów publicznych a samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego*, Liber, Warszawa 2001.
- Kornberger-Sokołowska E., *System finansów jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, red. E. Kornberger-Sokołowska, J. Zdanukiewicz, R. Cieślak, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010.
- Kosek-Wojnar M., Surówka K., *Podstawy finansów samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Kosek-Wojnar M., *Samodzielność jednostek samorządu terytorialnego w sferze wydatków*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni” 2006, nr 4.
- Patrzalek L., *Finanse samorządu terytorialnego*, UE, Wrocław 2010.
- Sakowicz M., *Modernizacja samorządu terytorialnego w procesie integracji Polski z Unią Europejską*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2007.
- Stępień H., *Finanse lokalne w warunkach decentralizacji finansów publicznych*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, Włocławek 2006.
- Tarno J.P. (red.), *Samorząd terytorialny w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2000.
- Zawora J., *Samodzielność finansowa samorządu gminnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.

FINANCIAL INDEPENDENCE IN LOCAL SELF-GOVERNMENTS

Summary: Local self-government, as an entity placed within the organizational structure of the state, has its financial independence. Financial independence, 'regardless of the form it appears, must be characterized by freedom of financial decision-making, relating to both gaining revenues and allocation of the revenues for a variety of expenditures. The measurement of independence is connected with a particular degree of allocation of revenues and expenditures for the particular purposes. This paper highlights the considerations of financial independence in Polish local self-government. Scientific investigations are focused on the presentation of basic concepts of this domain and opinion of the level of financial independence in local self-governments in 2006 – 2009.

Keywords: local government, financial economy, financial autonomy.